

МАЦВЕЙ ЛІШЫН

Што робяць паэты пасля...

Навела

Лішын Мацей нарадзіўся 29 лістапада 1987 года ў Гомелі. Скончыў факультэт традыцыйнай беларускай культуры і сучаснага мастацтва Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў. Піша вершы і прозу. Творы друкаваліся ў газеце «Літаратура і мастацтва», часопісах «Маладосць», «Полымя», «Бярозка». Жыве ў Мінску, працуе педагогам-арганізатарам у ДУА «Сярэдняя школа № 226 г. Мінска».

.....

Я памёр. Памёр, і гэта не жарт. Вечка труны зачынена, а цвікі сядзяць надзейна, каб чаго добрага не выбраўся на гэты свет. Літаральна ўчора я хадзіў па вуліцах, чапляючыся позіркаў за дамы, дрэвы, жывёл і людзей. За людзей болей за ўсё. Падабаюцца яны мне: без розніцы, як выглядаюць і што сабою ўяўляюць. Часам палохаюць, але гэта толькі распальвае інтарэс.

Я і цяпер крочу па знаёмай вуліцы, толькі ўжо нябачны. Хапаю тое самае, тае знаёмае паветра. Надвор'е цёплае, вясновае. Дом цягнецца доўгім ланцюгом. Уздоўж яго, перад кожным пад'ездам, лаўкі са сметніцамі, зверху якіх — у іржавай лужыне на спецыяльным сподачку — адпачываюць акуркі.

Ноччу, відаць, ішоў дождж, бо паветра свежае. Дрэвы напалову апранутыя, трава маленечкімі іголкамі цягнецца ўверх, і ўсю гэту карціну дапаўняе тонкі птушыны

спеў. Спеў не той, што ты чуеш летнім ранкам, не той, які парушае твой салодкі сон, і хочаш не хочаш, а прачынаешся. Гэты спеў не напружаны, ён цябе ні ў якім разе не турбуе, а, наадварот, дае шанц пачуць доўгачаканую музыку абуджэння ад халоднай і маруднай зімы.

Добра, проста цудоўна... Яшчэ і таму, што вакол амаль нікога няма: ні гучных дзяцей з заклапочанымі бацькамі, ні старых з іх прэтэнзіямі да ўсяго існага, ні машын, што снуюць узад-уперад па вузкіх дарогах, — толькі выпадковы мінак.

Я шпацырую пэўным маршрутам: з крамы дадому. Спыняюся і, некалькі хвілін стоячы на адным месцы, спрабую зразумець, што са мной адбываецца. Павольна кручуся па баках: позірк шклянны, рот хапае паветра, рукі — быццам нажы, якія лёгка ўваходзяць у кавалачак мяккага масла, — сцэна з сапраўднай кінастужкі. Толькі не хапае знясільваючай мелодыі... Але не! І яна існуе. У галаве па крузе

гучаць тры ноты, кожны раз падкрэсліваючы моцную долю.

Толькі вось чаму мяне не пакідае па-чуццё самападману?

Я страчаю раўнавагу, і ногі самі знаходзяць лаўку. Абапіраючыся на цвёрдыя дошкі, закінуўшы галаву ўгору, пачынаю складаць пазл. І разумею, чаго не хапае: калі я іду з крамы, дзе пакет з набытым? Ды ўвогуле, чаму пайшоў так рана? Крамы, відаць, яшчэ зачыненыя.

«Раз, два, тры!» Гэта заўсёды дапамагае сканцэнтравана ўвагу. Некаторы час гляджу ўдалеч, позірк адсутнічае, але — бац! — спрацоўвае «эфект лямпачкі». Эўрыка! Паступова прыходжу ў свядомасць.

Рукі цягнуцца ў кішэні і ўважліва даследуюць кожны сантыметр — цыгарэты, запалкі... Больш нічога. Перад вачамі два пачкі розных памераў. Гэта асаблівы рытуал. Калі першая штодзённая порцыя нікаціну трапляе ў арганізм, галава становіцца цяжкай, потым яе валтузіць у розныя бакі, у руках і нагах — кволасць, думкі блытаюцца. Ніколі не разумеў заўзятых курцоў: я такім не быў. Дадзеныя атрыбуты — спадарожнікі мяне іншага.

Але цяпер не пра гэта. Вось яна — сапраўдная «паэзія» таго моманту.

«...Паветра крыху вільготнае. Позірк спыняецца на зялёным: лісце, трава, кветкі. Вельмі цёпла. Спакой пануе над усім наваколле. Адчуванне прыкладна такое, калі ты яшчэ да канца не прачнуўся, але ўжо апрануты сядзіш на лаўцы і паўсонны ловіш пах ранішняй вуліцы. Неверагодна, але жыццё можа быць такім — «Carpe diem».

Сцэна першая. Рукі трохі патрэсвае. На далоні з'яўляецца цыгарэта. Адны пальцы шчыльна сціскаюць яе «тулава», другія, нібы хірургічны пінцэт, выцягваюць доўгі «інструмент самагубства», які ўдала трапляе ў вусны. Пачак знікае ў кішэні.

Сцэна другая. З'яўляюцца запалкі. Тут ужо складаней, бо не кожны мае магчымасць з першай спробы здабыць агонь.

Падыход нумар адзін — фіяска! Баец загінуў смерцю храбрых — злом запалкі. Падыход нумар два — патухла, не даўшы агню. Падыход нумар тры — бінга. Нездарма ка-

жуць, што на гэтым свеце ўсё самае сапраўднае атрымліваецца з трэцяга разу.

Іскры ледзь заўважнымі кропкамі танчаць вакол жоўта-аранжавага воблака. Спачатку яно мае форму пляскатага круга, пасля паступова шырэе, а потым плаўна становіцца падобным на выцягнутую элігантную кроплю з вострым наканечнікам.

І самы важны момант — злучыць паміж сабой гэтыя кампаненты так, каб полымя не згасла, а цыгарэта не ўпала на зямлю».

Вось такі дэкадэнцкі заняпад. Ніякага здаровага ладу жыцця. Хаця ў маім цяперашнім стане ў ім няма ніякага сэнсу.

Рукі зноў лезуць у кішэню і намацаваюць складзены ў чатыры разы аркуш паперы. Я не знайшоў яго пры нядаўняй рэвізіі кішэняў, бо ён шчыльна прылягаў да ўнутранага бока падшэўкі. «Распавядзі мне: я паэт?» — выведзена няроўна алоўкам. А вось і званочак з таго, ужо не майго, свету. Фраза гучыць як пачатак містычнага дэтэктыва. Але дзе там — гэта жыццё ў стаадсоткавым сэнсе. А што далей? Я сто разоў перачытаў гэту фразу, пакуль у пэўны момант не зразумеў: сэнс ляжыць на паверхні.

«Я паэт, і з гэтым не паспрачаешся», — цвёрда вырашыў я.

Рукі зноў палезлі ў пустэчу кішэняў. Нічога. Хаця пачакайце... Вось яно! Заўжды ведаў: не трэба зашываць дзіркі, калі гэтага не патрабуе эстэтыка. Трохі намаганняў — і пальцы апынуліся ў «пячоры згубленых рэчаў», таямніцы майго мінулага. Левы бок... Правы... Нешта ўкалола. І пад падушачкамі пальцаў усплыў тонкі цвёрды прадмет — аловак. Маленькі, прыблізна шасці сантыметраў, абмусолак жоўтага колеру, з аднаго боку — ружовая гумка, з другога — акруглы грыфель. Не вельмі востры, але гэта не перашкодзіла яму «ўджаліць» палец.

Аловак акуратна дакранаецца да паверхні паперы — і я адчуваю сімбіёз гэтых двух рэчаў. Як гімнастка, стужкі каторай развейваюцца ў паветры, так аловак мякка выводзіць літары на белай прасторы. У адпаведны момант я разумею, што мая фізічная памяць не згубілася. Пальцы

ўпэўнена вядуць наперад, нягледзячы на тое, што думка адсутнічае.

Спробы занатаваць нешта ўдалае звон дзяцца на нішто. Канешне, калі я сапраўдны майстар слова, дастаткова ўсяго аднаго позірку, гуку ці водару, каб вершаваныя радкі пацяклі плынным бурлівай ракі, як кажуць: «Паэт піша заўсёды, нават калі не піша!» Усяму свой час — прылады адпраўлены на адпачынак чакаць натхнення.

Я азіраюся. Побач са мной на лаўцы сядзіць невялікі шэры кот. Чаму не заўважыў яго адразу? Белы гальштук пад шыяй і кончыкі лапак добра гармануюць паміж сабой. Не рухаючыся, ён глядзіць кудысьці ўдалечыню і ціха варкоча. Цікава, ці бачыць ён мяне? Я недзе чуў ці чытаў, што гэтым стварэнням пад сілу бачыць тагасветнае.

Але навошта мне гэта зараз. Хай усё застаецца так, як ёсць. Пры жыцці нас турбуюць шматлікія пытанні, намі часта кіруе шалёны інтарэс дакапацца да ісціны, цягнемся да людзей, каторыя ўвогуле не патрэбныя, але фінал адзін. Таму хай сабе цешыцца прыгожым гэты пухнаты кавалачак спакою.

Час рухацца. Я нікуды не спяшаюся, паветра павольна цягне мяне наперад. Двор, каторы абдымае з розных бакоў, — родны, але ніколі не быў маім да канца. Што ўвогуле азначае «родны»? Раней я думаў, што гэта месца з дзяцінства, дзе табе знаёмыя кожны водар, гук, твар і яго ўсмешка. Але не... За ўсё жыццё я так і не зразумеў, што роднае менавіта для мяне. Бадзяўся па свеце, нібы цыган. Бацькоўская хата не ў залік: цесная сувязь была згублена яшчэ ва ўніверсітэцкія гады. Яна для мяне толькі месца адпачынку, больш нічога.

Ніхто не вінаваты, што я займаўся любімай справай, якая не прынесла грошай, каб набыць кватэру, а да яе — не абраў вышэйшую ўстанову з перспектывай адукацыяй. Працаваў з людзьмі, для людзей... Аднак заўжды чуў: «Цяпер не ваш час... Трошачкі пачакайце... У наступны раз...» Вось і дачакаўся.

Аднак я не адчуваю нейкай эфемернасці. Я не мыльная бурбалка, што ў любы момант можа лопнуць, таму маё існаван-

не не пад пагрозай. Скажу больш: мне падабаецца мой стан. Нічога не турбуе. Як нованароджаная пушынка, цела павольна плыве па прасторы, пад кіраўніцтвам не-свядомага.

І я паплыў. Вырашыў накіравацца да «Сонечнай даліны». Па назве можа здацца, што гэта месца, якое насяляюць фантастычныя істоты з доўгімі насамі, худыя рукі каторых цягнуцца да зямлі. Варта паглядзець ім у вочы — і пабачыш векавы сум, а сарамлівая ўсмешка дасць зразумець, што больш добрых і ветлівых стварэнняў увогуле не існуе. Дарога не доўгая: дзесяць хвілін паўз пяціпавярховыя дамы, школу, дзіцячую пляцоўку, краму, інтэрнат. І вось яна — *sancta sanctorum* (святая святых). Паветра тут халоднае, бо побач штучны вадаём. Вялікае люстэрка вады, падзеленае на дзве часткі праезнай дарогай. Птушкі маўкліва топчуцца па каменным беразе ў пошуках ежы. Па перыметры кожныя сто-дзвесце метраў стаяць лаўкі.

Раней я часта бавіў тут час. Калі было кепска на душы ці, наадварот, радасна альбо калі хацелася пабыць аднаму. Маё месца моцы. Сказаць, што тут бязлюдна, — дык не. Паркавая зона карыстаецца папулярнасцю ў насельніцтва, але ніхто нікому не перашкаджае.

«Кажуць, усё пачынаецца са слова.

Так яно і ёсць. Калі ўважліва прыгледзецца да той ці іншай рэчы, можна ўбачыць, як маленькія літаркі, быццам бурбалкі кіпенню над рондалем, узлятаюць уверх і падаюць назад, утвараючы адну вялізную масу.

Альбо ўявіце сябе вялікі ком з мурашкі, якія хаатычна рухаюцца. Кожная з іх — літара, асобная, доўгая альбо кароткая, хуткая ці павольная...

Паспрабуйце прамовіць «а» — чуеце, кароткая? А вось «а-а-а-а-а» — іншая справа. Ёсць «у» — хуткая і «у-у-у-у-у» — павольная. Так можна працягваць, колькі хапае фантазіі. Худыя і тоўстыя, лёгкія і цяжкія, злыя і добрыя... літары! Яны складаюць словы, словы — словазлучэнні, потым фразы, сказы, абзацы і далей.

Са слова ўсё пачынаецца. Немаўлятка выдае свой першы гук — і гэта ёсць яго першае слова.

ВАЛЯНЦІНА ВАНДЗІЧ

Мовы векавечны строй

Вершы

Вандзіч Валянціна нарадзілася 12 мая 2003 года ў вёсцы Манькавічы Столінскага раёна Брэсцкай вобласці. Скончыла філалагічны факультэт Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. С. Пушкіна. Піша вершы і прозу. Творы друкаваліся ў газетах «Заря», «Навіны Палесся», «ЛіМ». Дыпламант шматлікіх айчынных і міжнародных літаратурных конкурсаў. Пераможца конкурсу эсэ «Залатое пярэ Белай Русі».

З попелу

І як з дрэў пачынаюцца вершы,
Пачынаюцца з зор пялёсткі.
Пачынаецца аркушам першым
З белай скуры да белай косткі

Сум па даўняй маёй Радзіме,
Па сівых берагах з латаццем,
Па таму, што так лёгка гіне,
Па таму, што завуць багаццем.

Клічуць: «Спадчына, сон, спакуса!»,
Цягнуць рукі і прагна, хціва
Выдзіраюць, як край абруса,
Ад палацаў да жоўтай нівы

Кроў маю, што спрадвеку ззяе
Мармуровым падмуркам вежы.
Лёс мінае, і час мінае.
Што цяпер ад мяне залежыць?

Горыч

Я зноў гляджу: бясконца ззяе неба,
Кудзеляй сцэлецца туман ля светлых хат.
І мне б гарэць... і мне бы, мне бы, мне бы
Пякуча ззяць, як талер ці дукат,
Мядовым сонцам у траве зялёнай.

Але згасаюць вершы неўпапад,
Хаваецца карасік у затоцы
Пад леташні затоплены фрэгат,
І ў Слове я сваім не чую моцы.

Аж разумею раптам, што салёнай
Вада ніяк не зробіцца ў балоце...

...І словы, што пішу па-беларуску,
Маёй душы кранаюцца рукой,
Калі радок нясмелы стужкай вузкай
Кладзецца ў мовы векавечны строй...

Фота з архіва В. Вандзіч

СВЯТЛАНА ТАРАСЕВІЧ

Шчаслівай жыткі плод

Вершы

Тарасевич Святлана нарадзілася 3 мая 2007 года ў Мінску. Студэнтка філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Дыпламант літаратурных конкурсаў «Адрасы роднага слова», «Кветкі з чужых палёў», «Ах словы, чароўныя словы...». Друкавалася ў газетах «Рукі», «Літаратура і мастацтва».

Мая планіда плача ўночы...

Мая планіда плача ўночы.
Не можа дасягнуць высот,
Калі так хоча, шчыра хоча
Спытаць шчаслівай жыткі плод.

Адвеку ззяе ля нізоў,
Нібыта толькі для мурашак.
Не чутна ейных добрых слоў
Праз крыкі і абразы вашы.

Вось-вось загасне і ўпадзе.
І не таму, што шмат грашыла, —
За ўсіх устала пры бядзе,
І тая ёй зламала крылы.

І я з планідай плачу ўночы.
Мы для астатніх — проста скот,
А мы так хочам, шчыра хочам
Спытаць шчаслівай жыткі плод.

Мой выклік

Прысвячаецца Д.

Не цярплю абыякавай думкі,
Я на смерць выклікаю яе,

Стрэну ў пекле — і выкручу рукі,
Ды парву, ды парэжу, эге!

Як знябуду бяздзейнасць са свету,
Захлынуся у горы сваім:
Жытка канула, канула ў Лету! —
Я за дэманам крочу у дым...

Ты не зрушыш і пальца свайго,
Толькі глянеш пустымі вачыма.
Адшумела ужо, адгуло,
Не ўва мне, у табе — магчыма...

...А на мне і дасюль абцугі,
Што не ўпалі ў той барацьбе.
Вынішчала сваё каха... — і
Ненаўмысна забіла сябе.

Позна бегчы, шукаць паратунку, —
Ты не прымеш, а пекла не пусціць, —
Мне найлепшага ў свеце гатунку
Смерць сустрэць трэ хвілінаю, мусіць.

Не цярплю абыякавай думкі
І на смерць выклікаю — так.
Ці ёсць сэнс у таварыскім смутку,
Ці імя мне не проста — пустак?..

Фота з архіва С. Тарасевич

АЛЁНА БЕЛАНОЖКА

Скарбашукальнікі¹

Дванаццаць містычных гісторый пра тое,
як скарбы прыходзяць да людзей у рукі

Беланожка Алёна нарадзілася 17 студзеня 1985 года ў Магілёве. Скончыла Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў, атрымаўшы кваліфікацыю рэжысёра і выкладчыка. Сцэнарыст, рэжысёр, паэт-песеннік. Друкавалася ў газетах «ЛіМ», «СБ», «Звязда», часопісах «Полымя», «Алеся», «Бярозка», паэтычных і празаічных зборніках і альманахах. Аўтар прыгодніцкіх апавесцей «Чамадан з кракадзілавай скуры», «Зорка Ракхігархі», зборніка фантастычных апавяданняў «Дзіця Зямлі». Лаўрэат прэміі «Дасягненне», спецыяльнай прэміі Магілёўскага аблвыканкама ў сацыяльнай сферы, рэспубліканскіх і міжнародных літаратурных конкурсаў.

.....

Гісторыя сёмая Мінчжу

Вечарам пасля доўгага спякотнага летняга дня, калі ўсе гаспадарчыя справы пераробленыя, пыл пачынае асядаць на дарогі, а вёска рыхтуецца да сну, на небе з'яўляюцца першыя зоркі. Яны вітаюць працоўнага чалавека, радуюцца ягоным поспехам, і толькі той, хто ад світання да заходу не зводзіў вачэй з зямлі, можа ўбачыць сапраўдную прыгажосць начнога неба.

Я люблю глядзець на зоркі. Увечары выходжу за вароты, саджуся на лаўку, назіраю, як апошнія прамяні сонца прапаўзаюць па воблаках, пераўтвараюць іх у дзівосныя кветкі і жывёл. Потым прамяні хаваюцца за палоскай лесу, малюнкі на небе гаснуць, а замест іх у глыбіні нябес-

нага акіяна загараюцца зоркі-жамчужны. Нырнуў бы — і паплыў, паплыў, набраў іх поўныя прыгаршчы, насыпаў у слоік, каб ззялі на палічцы! А — не дастаць. Не ўхапіць. Можна толькі любаватца.

І любавайся б імі бясконца, штовечар, ажно да ранку...

А тут лаўка зламалася.

Яна дасталася мне ад мінулага гаспадара і, напэўна, многае з ім прайшла, бо аднойчы я паставіў на яе вядро з фарбай, а яна — вазьмі і разваліся.

А без лаўкі на вёсцы якое жыццё?

Спытаўся ў людзей, ці ёсць побач добры цясляр. «Да дзеда Васіля схадзі, — кажуць. — Гэткага, як ён, ва ўсім краі няма. І цясляр, і разьбяр, і бондар!»

Дазнаўся, дзе майстар жыве, зранку адправіўся да яго. Хату здалёк убачыў: самая прыгожая! Стаўні прыдумлівыя, канёк разны, плот драўляны, а на кожнай штывеце, бач ты, свой сімвал: ці дрэва, ці сонца, ці жывёла, і ўсе — розныя! Пакуль

¹ Працяг. Пачатак у № 2 за 2023 год.

я плот разглядаў, у хаце гадзіннік прабіў поўдзень.

Увайшоў у хату, агледзеўся. Тут прас-торна, светла, пахне дрэвам, гадзіннік на сцяне цікае, а дзед Васіль сядзіць за сталом, выразае з ліпавага бруска лыжку. І сам ён стары, сівы, на носе акулеры, а рукі спрытныя — помняць справу.

— Добры дзень! — кажу.

— Добры, калі з добрай навіной прыйшоў!

Слова за слова — разгаварыліся.

— Зрабі ж ты мне, — кажу, — гэткую лаўку, каб сто гадоў служыла!

— Зраблю, анягож. З дубу зраблю. Цябе перажыве! Праз тыдзень будзе гатовая. Пазваню табе.

Змовіліся па кошце, і я пайшоў.

Прабег тыдзень, другі, трэці... Не звоніць ніхто. Я сабраўся, паклыпаў да цесляра — а яго няма. Гадзіннік на сцяне маўчыць, ліпавая лыжка ляжыць на стале, кругом — клункі, валізкі, а ў сенцах хлопец возіцца.

Пытаюся:

— А дзе майстар?

— Памёр дзед, — кажа хлопец. — Ты, можа, за лаўкай?

— Так, — кажу.

— Яна там, у гаражы. Хадзем.

Выйшлі на двор, ідзем, а хлопец расказвае:

— Я — Саня. Прадаю дзедаву хату. Бацькі з маткай даўно няма, а я ў горадзе жыву, мне і за бацькоўскай, і за дзедавай хатай няма калі даглядаць. Мы з жонкай сабе купілі лецішча каля горада. Сюды не наездзішся! Стой, прыйшлі.

Спыніліся мы ля гаража. Ён з блокаў, а дзверы ў ім — драўляныя, узорчатыя, з прыгожай брамкай. Саня адчыніў дзверы — і з гаража пацягнула свежым лакам. Я зазірнуў унутр, а там стаіць пасярэдзіне мая новая лаўка — бліскачая, кветачкі па краі, а на спінцы — ліса з пушыстым хвостом! Не стрымаўся, пляснуў у ладкі:

— Якая краса! Што за майстар быў твой дзед!

Выцягнулі мы лаўку на вуліцу. Дубовая, цяжкая, ажно змоклі, пакуль валачылі, — грунтоўна дзед зрабіў, не зманіў. Гляджу,

а ў куточку гаража пад шэрай халсцінай прытуліўся куфар. Вялікі, на высокіх ножках, толькі пыльны ды трохі аблезлы. А хоць пашарпаны, ды ўсё ж бачна, што на ім кветкі, драконы намаляваныя. І адтуліна для ключыка ёсць. Я і спытаўся:

— Таксама дзед Васіль зрабіў?

— Не, — адказаў Саня. — Бабуля казалася, што прыцягнуў неяк уночы. Адкуль — не гаварыў.

— А прадай мне гэты куфар!

— Забірай.

— Можа, там нешта каштоўнае?

— Ды няма там нічога. Я ж яго адкрываў, як малы быў. Сцягнуў у дзеда ключ ды забраўся ўнутр. Нічога не знайшоў, толькі замурзаўся ды расчмыхаўся. Закрыў, ключ вярнуў ды больш не лазіў.

— А дзе ж ключ?

— У хаце, за абразамі. Зараз прынясу. Пачакай.

Прынёс Саня ключык, ударылі па руках. Я разлічыўся за лаўку, за куфар. А трэба ж дабро дадому давезці! Стаю, чухаю патыліцу, чую — за дрэвамі гыркае машына.

— Во, дзядзька Лявон едзе на сваім уазіку! — кажа Саня.

З-за ліпак выехаў грузавічок: барты ў завусеніцах, морда ў іржы, а за рулём — загарэлы мужычок у кепцы.

Саня свіснуў, рукой махнуў і крыкнуў:

— Дзядзька, памажы чалавеку!

— Дзясятка! — крыкнуў той у адказ.

Я кінуў. Дзясятка дык дзясятка. Любая праца грошай каштуе, задарма толькі мухі ў гноі родзяцца.

Дзядзька Лявон прытармазіў, з кабіны выскачыў, шапку паправіў:

— Што грузім, куды едзем?

І вось едзем мы па лясной дарозе, падскокваем на выбоінах, музыка з калонак грае, і раптам Лявон кажа:

— Эх, пашчасціла табе! Гэткую рэч ухапіў! З біяграфіяй!

— Лаўку?

— Якая ў тваёй лаўкі біяграфія, на ёй яшчэ лак не высах! Я пра куфар.

— А што з ім?

— О, з ім гэткая гісторыя!.. Я адзіны ведаю, адкуль ён у Васіля ўзяўся.

ПЕРАКЛАДЫ

Мінскі дзяржаўны
лінгвістычны
ўніверсітэт

КУРТ ТУХОЛЬСКІ

Курт Тухольскі быў таленавітым нямецкім сатырыкам, паэтам-песеннікам, выбітным празаікам. Аўтар звыш 3000 артыкулаў у амаль сотні выданняў, сямі зборнікаў вершаў і аповядаванняў, а таксама трох кніг раманаў.

Курт Тухольскі нарадзіўся 9 студзеня 1890 года на Нямецчыне. Яго бацька быў банкаўскім работнікам, а сам Курт абраў для сябе юрыдычную дзейнасць ва ўніверсітэтах Берліна і Жэневы. Аднак цяга да публіцыстыкі і літаратуры выяўлялася ўжо з юнацтва. Першы сатырычны твор ён напісаў у 17 гадоў. З 1913 года пісьменнік супрацоўнічаў з лева-ліберальным часопісам «Шаубюэн». А паколькі ў сваіх творах Курт Тухольскі крытыкаваў палітычныя з’явы, асоб і судовыя справы, падаваў кніжныя агляды з уласнымі іранічнымі і сатырычнымі заўвагамі, то выкарыстоўваў шматлікія псеўданімы. Здаралася, што яго артыкулы пад рознымі псеўданімамі друкаваліся ў адным і тым жа выданні. Альбо пад рознымі псеўданімамі пісаў водгукі на свае ж творы і нават палемізаваў сам з сабою.

Фота з інтэрнэт-крыніц

У красавіку 1915 года Курта Тухольскага прызвалі ў армію і адправілі ў Польшчу на Усходні фронт. Як ён сам пісаў, у гэты час «выпрабаваў усе сродкі, каб не быць застрэленым і не страляць самому».

Пасля прыходу да ўлады Адольфа Гітлера Курт Тухольскі хутка распазнаў у ім небяспечнага фанатыка. За «антыгерманскую дзейнасць» кніжныя выданні пісьменніка былі спаленыя нацыстамі, яго пазбавілі грамадзянства, сам ён быў вымушаны з’ехаць у Швецыю — без магчымасці працаваць і публічна выказвацца.

Некаторыя вершы і эсэ Курта Тухольскага перакладзены на рускую мову і цяпер — на беларускую, што дае магчымасць беларускаму чытачу атрымаць некаторае ўяўленне аб своеасаблівым стылі гэтага пісьменніка, яго жывой мове, поўнай гумару, іроніі і самаіроніі. Дарэчы, уласныя творы Курт Тухольскі пры жыцці лічыў неперакладальнымі з-за шматлікіх дыялектызмаў у іх, што, сапраўды, вельмі ўскладняе працу над імі.

Яўгенія Паўлава

ІНТЭРВ'Ю

КАЦЯРЫНА ДАВЫДАВА- ВІСОЦКЕ

Паміж творчасцю
і бізнесам:
хто паказвае
нам мастацтва?

Зазірнуць у незнаёмы і таямнічы свет мастацтва, што можа быць цікавейшым? «Маладосць» раз за разам дапамагае сутыкнуцца з хвалюючым і незвычайным праз гутаркі з прадстаўнікамі творчых прафесій. Сённяшні тэкст — сіквел размовы з мастаком Мішам Дайлідавым (гл. інтэrv'ю ў № 1 за 2024 год). Ён актыўна рэкамендаваў сваю куратарку. Так і сказаў: «Ты абавязана зрабіць з ёй матэрыял, атрымаецца супер». Супер ці не супер атрымалася, ацэньвайце вы, паважаныя чытачы. А гаварыць сёння будзем з Кацярынай Давыдавай-Вісоцке — заснавальніцай адной з самых вядомых галерэй Беларусі — DK Gallery.

Працэс пазнавання

Як добрая камедыя абавязкова пачынаецца з трупы, так і добрая размова пачынаецца з непаразумення. За дзесяць хвілін да пачатку інтэrv'ю я ўжо была каля галерэі, хавалася ў ценю дрэва ад пякучага сонца і чакала прызначанага часу, каб не з'явіцца занадта рана. Раптам дзверы адчыніліся, з іх выйшла дзяўчына ў раскошнай чорнай сукенцы і, кінуўшы на мяне хуткі погляд, кудысьці пайшла. Абедзве мы былі ў сонцахоўных акулерах, таму момант пазнавання, як у старажытнагрэчаскіх трагедыях, адклаўся на некаторы час.

Я ўсё ж зразумела, што міма мяне прайшла гераіня, і напісала паведамленне. Маўляў, я нешта пераблытала і ёсць яшчэ нейкія дзверы? Аказалася, дзверы ўсяго адны, стаяла я ў правільным месцы. Сустрэча здарылася.

— А я думала, вы ці не вы, — смяялася Кацярына. — Але вырашыла, вы б мяне паклікалі.

— Зрок не вельмі, — усміхнулася і я, — вось і не прызнала.

Мы зайшлі ў прахалоднае нутро будынка, і адразу стала неяк спакойней. Нягледзячы на шэры колер сцен і таямнічае прыглушанае асвятленне, неабходнае для таго, каб прадставіць карціны ў лепшым выглядзе, усё роўна ўзнікла адчуванне камернасці і ўтульнасці.

У зачараваным царстве

Няма іншага шляху палюбіць роднае слова, родную зямлю, як звярнуцца да каранёў. Такім глыбокім караннем для вучняў дзяржаўнай установы адукацыі «Халопеніцкая сярэдняя школа імя М. Багдановіча Крупскага раёна» стала вяртанне творчай спадчыны свайго земляка, вучонага, этнографа, фалькларыста Адама Ягоравіча Багдановіча, у выніку чаго з'явіўся праект «У зачараваным царстве». Кожны з вучняў займаўся той справай, якая была па душы. **Кандратовіч Іван, Быкоўская Кацярына, Курленка Паліна і Хадатовіч Валерыя** ў другім томе «Матэрыялаў для изучення быта і языка русскаго населення Северо-Западного края», сабраным П. В. Шэйнам у 1893 годзе, знайшлі казкі і паданні, занатаваныя Адамам Багдановічам менавіта ў Халопенічах, усяго — 21 твор. **Нікіценка Паліна, Слабуха Любоў і Мыцько Дар'я** здзейснілі спробу адаптаваць тэксты, наблізіўшы да сучаснай беларускай літаратурнай мовы з мэтай лягчэйшага іх успрымання.

Вядома, што Адам Ягоравіч імкнуўся захаваць як асаблівасці мясцовай гаворкі другой паловы XIX стагоддзя, так і аўтарскую манеру апавядальніка. Усе творы даволі арыгінальныя па сваім змесце, з даццінным народным гумарам, рыфмаванай мовай, багатыя на прыказкі, прымаўкі і фразеалагізмы, некаторыя з захапляльным фантастычным сюжэтам, што робіць іх непаўторнымі і цікавымі. Народныя казкі і паданні з маленства абуджалі цікавасць Адама Багдановіча да жывога беларускага слова, на аснове іх узышла зорка яго сына Максіма.

З 21 твора, занатаванага Адамам Ягоравічам у Халопенічах, сем ужо выдадзена асобнай кнігай. Цяпер увазе чытача прапануецца яшчэ пяць. Вядома, што казка «Пра

добрага і злага братоў, святога Юр'я і кара-леўну-вампіра» запісана ад Ганны Старжынскай, а «Бог узнагароджвае працавітых і карае лянівых» — ад Ганны Фамінічны Багдановіч.

Муж, Богам дадзены

Служыў у аднаго багатага гаспадары мужык. Служыў шчыра з маленства. Быў ён чалавек верны, да работы ўлеглы, і той гаспадар шанаваў яго за працавітасць. Вядома, гадуючыся ў людзей, няшмат пабачыш, пачуеш, нямногаму навучышся. Так і той мужык — дзень ды ноч у працы, дажыў да сталых гадоў, а свету не бачыў. І захацелася яму паглядзець, як людзі жывуць. Стаў ён прасіцца ў гаспадара:

— Пусці мяне — хоць пагляджу на людзей, а то век у цябе пражыў — у лесе, на засценку. Што на свеце робіцца — не ведаю.

— Здурнеў ты, — кажа гаспадар, — пад старасць: невядома чаго табе захацелася — свет пабачыць! Усюды людзі як людзі. Ты думаеш, што дзе-небудзь ёсць на кары каша? Нідзе няма. Вось сядзеў бы на адным месцы, цяплей было б. На адным месцы лежачы і камень абрастае...

Шмат чаго яму казаў, угадваў свайго парабка застацца. Але той як упёрся — пайду ды пайду, — хоць ты што хочаш яму рабі. Мусіў адпусціць мужыка гаспадар.

— Ну, — кажа, — рабіць нечага — прыйдзеца адпусціць цябе. Адно шкада, нагаруешся ты ў людзей: чужая старана — не родная матка... Ідзі сабе. Чалавек ты добры, служыў ты мне верна. Вось табе за тваю працу.

І даў мужыку мяшэчак чырвонцаў.

— Навошта мне гэта? — адказвае найміт, бо не ведаў, што можна з грашыма рабіць і навошта яны патрэбныя. Не хацеў браць.

Але гаспадар сілком паклаў іх яму за пазуху і кажа:

МАСТАЦТВА

ЯСЕНІЯ АЛЯКСЕЕВА

«Шынель», або Сказ пра важнасць электрычнага чайніка

Здаецца, апошнім часам мастацтву стала не хапаць слоў. Ці творцы развучыліся імі карыстацца? У свеце ўсяго чатыры сюжэты, гэта мы яшчэ ад Борхеса памятаем, але чаму не з'яўляецца варыяцый? Чаму ў кнігах, на экраны і на сцэнах толькі паўторы, рэмейкі, сіквелы і адаптацыі, у якіх нават новых думак і ідэй няма? Мы назіраем за стагнацыяй або за дэкадансам? Гэта пытанне іншага дня, бо, здаецца, хоць у глядзельнай зале тэатра можна нарэшце ўздыхнуць свабодна. Рэжысёр Кірыл Балтрукоў прадставіў харэаграфічны спектакль па матывах гоголеўскага «Шыняля» ў Беларускай дзяржаўнай маладзёжнай тэатры.

Сумны анекдот

Сёлета споўнілася 215 гадоў з дня нараджэння Мікалая Васільевіча Гоголя. Пісьменнік, знаёмы нам са школы, прыўнёс у літаратуру, ды і ў сацыяльнае і культурнае жыццё, паняцце «маленькага чалавека». І вось з дня напісання аповесці прайшло 182 гады, свет стаў больш глабальным, людзі паляцелі ў космас, навучыліся хутка падарожнічаць і звязвацца адзін з адным у лічаныя секунды, а чалавек, замест таго

каб прама прапарцыяна свету павялічвацца, наадварот, паменшыўся. Атрымліваецца, зваротная прапарцыянальнасць спрацавала. Можна, у матэматыкаў атрымаецца растлумачыць, чаму так выйшла, мы ж, персоны гуманітарных навываў, толькі развядзём рукамі і прааналізуем мастацтва, якое нарадзілася з балючай неабходнасці «маленькіх людзей» растлумачыць іншым «маленькім людзям», што з імі — з намі — усё так.

Акакій Акакіевіч Башмачкін — персанаж, які як бы пракладаў дарогу да вызвалення новага тыпу асобы. Не вельмі адукаванага, поўнага штодзённасці чалавека. Нарадзіўся ён з канцылярскага анекдота пра беднага чыноўніка, які марыў пра стрэльбу. Анекдот меў поспех, аднак, замест таго каб смяяцца разам з усімі, Мікалай Васільевіч на восем гадоў паглыбіўся ў разважанні, пакуль, нарэшце, не стварыў «Шынель».

Ты — Акакій

Калі чытаеш твор у школе, неяк зусім не асацыіруеш сябе з Акакіем Акакіевічам, а проста горка плачаш, бо яго да вар'яцтва шкада, і злуешся на крыўдзіцеляў, бо яны ўсе, вядома, сволачы. З узростам, калі раптам даводзіцца перачытваць, знаходзіш сябе ў такіх жа бытавых, нізінных летуценнях. І вось ужо заўважаеш у размовах з сябрамі памяншальна-ласкавыя «туфлікі», «сумачкі», а потым і «машынкі» з «кватэркамі». Замест сумленнага гоголеўскага шыняля атрымліваем суфікс «к», які як бы павінен апраўдаць нас перад сабой і перад светам. Маўляў, гэта не мы такія неадухоўленыя, гэта проста дробязі. І назапашваем, назапашваем, назапашваем, спадзеючыся нарэшце сабраць поўны комплекс мяшчанскіх «к».

Кірыл Балтрукоў прамым тэкстам кажа сваім гледачам: «Мы ўсе — Акакіі». Ад сюжэта «Шыняля» ў яго пастаноўцы амаль нічога не засталася, затое сэнсы — і цалкам распаўсюджаныя, тыпу сутнасці «маленькага чалавека», і досыць невычайныя, нахштальт рэлігійнай пада-

плёкі — расцвітаюць то тут, то там на працягу пяцідзясяці пяці хвілін, пакуль у рэшце рэшт не ператвараюцца з мастацкага выказвання ў крык надзеі.

Я брат твой

Яшчэ адзін пласт спектакля адкрываецца пры ўважлівым перачытванні «Шыняля». У самым пачатку аповесці ёсць эпізод, калі Акакій Акакіевіч кажа: «Оставьте меня, зачем вы меня обижаете?» — і в этих проникающих словах звенели другие слова: «Я брат твой».

І тут нечакана ўзнікае паралель не столькі з людзьмі, колькі з героямі, бо дзе, як не ў мастацтве, больш ярка і сумленна, глыбока раскрываецца сутнасць грамадства?

У сярэдзіне XIX стагоддзя Гоголь прапанаваў новы тып героя — «маленькага чалавека». Раптам аказалася, што не толькі лёс значных і вялікіх можа быць адлюстраваны ў творчасці. Гэта такі зварот: паглядзіце вакол, паглядзіце на сябе, хіба, калі вы бяднейшыя, ніжэйшыя па статусе, калі вы сарамлівейшыя і менш адукаваныя, значыць гэта, што нявартыя вы любові, жыцця, прызнання?

Усё XX стагоддзе было поўнае «маленькіх людзей», якія здзяйснялі подласці і гераічныя ўчынкі. Мастацтва той эпохі нібы пераконвала ў тым, што чалавек, якой бы нязначнай ні была яго прафесія, якім бы нягэлым ні быў яго лёс, усё ж будзе варты некаторай колькасці ўвагі, калі зробіць ён — ці над ім зробіцца — нейкае дзеянне. «Брат» Балабанава, зняты ў самым канцы XX стагоддзя, падводзіць рысу пад гэтым тыпам герояў. Таму што Даніла Багроў — на самай справе «маленькі» і зламаны чалавек — раптам, узброіўшыся пісталетам і жменькай сумніўных перакананняў, становіцца героем цэлага пакалення. Ён да ўсіх звяртаецца як да братаў, пры гэтым, у сілу посттраўматычнага сіндрому, практычна не здольны на эмпатыю і спачуванне. І гэтак жа лёгка, як раскідваецца статусам, ён яго адбірае, успомнім адну з самых вядомых цытат: «Не брат ты мне, гнида...» — працяг, здаецца, усім вядомы.

Што ж прапануе нам ХХІ стагоддзе? Нам, пакаленню, якое стамілася ад герояў і вялікіх, і маленькіх? Пакаленню, якое не хоча ні з кім братацца, але ціха-мірна жыць у сваім пузыры, не ўступаючы ў спрэчкі і дазваляючы іншым людзям існаваць так, як яны хочуць.

Здаецца, праз тры стагоддзі, ад шкодна-кранальнага гогалеўскага Акакія Акакіевіча праз маскулінна-жорсткага Данілу Багрова мы прыйшлі да таго, каб проста быць сабой. Кірыл Балтрукоў не заклікае станавіцца нікому братам (і зусім не ад таго, што спектакль без слоў). Ён быццам бы здымае заслону маўчання з таго, пра што насамрэч мараць многія з нас. Спайкой, разнастайнасць і ціхі свіст электрычнага чайніка.